

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ШКІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ЯК УМОВА ДУХОВНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

Лілія Рябовол,

*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна*

Проблема захисту шкіл, створення безпечного шкільного / освітнього середовища для здобувачів освіти (учнів, студентів) та вчителів / викладачів стає все більш актуальною, зокрема для держав, які є у стані війни, а також міжнародних організацій, які опікуються питаннями освіти як в умовах збройних конфліктів, так і в постконфліктний період. Велике значення питанню створення безпечного шкільного середовища надає Організація Об'єднаних Націй (ООН). Так, однією із 17-ти цілей, визначених у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030» (2015), є і забезпечення якісної інклюзивної та рівноправної дошкільної, початкової, середньої, вищої і технічної освіти, професійної підготовки, а також акцентовано на важливість забезпечення умов, сприятливих для повної реалізації дітьми й молоддю їхніх прав і можливостей, у тому числі шляхом створення безпечного шкільного середовища [3, с. 9].

Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН систематично вивчають питання «Діти та збройні конфлікти» й засуджують вербовку дітей та використання дітей-солдатів, вбивства, нанесення каліцтв, згвалтування й інші форми насилля щодо дітей у таких конфліктах, а також інші порушення прав дитини, зокрема напади на школи та/або лікарні [1, с. 274, 276]. У Резолюції 1261 (1999) Рада Безпеки ООН засуджує дії, спрямовані проти дітей, зокрема напади на школи як цивільні об'єкти, які захищаються міжнародним гуманітарним правом (МГП) і в яких перебуває багато дітей. Наразі ООН акцентує, що в умовах збройних конфліктів необхідно забезпечувати специфічну потребу дітей в освіті [7]. Будь-які порушення прав дитини під час збройних конфліктів, у тому числі напади на школи, засуджено й у Резолюції 1882 (2009) [9].

Підтвердженням того, що питання створення безпечного шкільного середовища є у фокусі уваги ООН є проголошення Міжнародного дня захисту освіти від нападів, який відзначається 9 вересня (Резолюція ООН A/RES/74/275 (2020)) [2]. У цьому документі ООН виходить з того, що заклади освіти, за будь-яких умов, мають залишатися як простори, захищені й безпечні для учнів та вчителів. Напади на них ООН засуджує як порушення норм міжнародного гуманітарного права (МГП), що мають негативні наслідки для реалізації права на освіту.

Структури ООН постійно реагують на порушення прав дитини у світі. Послідовно ухвалюючи відповідні акти, ООН виходить з того, що всі дії щодо дітей мають сприяти найбільш повному забезпеченню їхніх прав. У пунктах 23 і 30 Резолюції «Права дитини» (1997) (Розділ II «Захист дітей в умовах збройних конфліктів») зазначено, що уряди й інші сторони збройних конфліктів мають проводити «дні спокою», створювати «коридори миру» для того, аби забезпечити гуманітарну допомогу, надавати дітям освітні послуги. У п. 41 тієї ж Резолюції (Розділ III «Діти-біженці та внутрішньо переміщені діти») ООН закликає держави забезпечити безпеку цих категорій дітей та їхні потреби в контексті їхнього розвитку, зокрема щодо освіти [4].

У своїх резолюціях, спрямованих на вирішення питання про захист прав дітей у збройних конфліктах, Рада Безпеки ООН виходить з того, що збройні конфлікти негативно впливають на дітей і суттєво ускладнюють реалізацію ними права на освіту, зокрема: закликає приділяти особливу увагу забезпеченню освіти дітей та створенню умов для їх професійної підготовки як способу реінтеграції в суспільство (Резолюція 1379 (2001)) [8]; акцентує на важливість підвищення рівня освіти молоді, оскільки, ускладнений доступ молоді до освіти та економічних можливостей не сприяє в досягненні миру, а саме молодь має активно долучатися до цього процесу (Резолюція S/RES/2250 (2015) «Про молодь, мир та безпеку») [6].

У Резолюції «Право на освіту в надзвичайних ситуаціях» (2010) ООН засуджує: дії, які в умовах збройних конфліктів спрямовані проти цивільного населення, зокрема школярів, студентів, викладачів; напади на такі цивільні об'єкти, як заклади освіти, що заборонено МГП і є порушенням Женевських конвенцій (1949), а для держав-членів є воєнним злочином, згідно з Римським статутом Міжнародного кримінального суду. ООН акцентує, що захист шкіл та забезпечення освіти у надзвичайних ситуаціях має стати пріоритетом для міжнародного співтовариства. Створення умов для реалізації права на освіту у надзвичайних ситуаціях, у тому числі в умовах збройних конфліктів, ООН розглядає як складник гуманітарної допомоги і рекомендує державам-членам повною мірою забезпечувати це право й надавати доступ до освіти за таких умов без будь-якої дискримінації. З метою захисту цивільних осіб та їхніх прав і цивільних об'єктів, а також, аби не допустити безкарності за відповідні злочини, ООН пропонує державам-членам здійснити комплекс наступних заходів: увести в їх національне законодавство норми щодо кримінальної відповідальності за напади на заклади освіти; на етапах планування, проектування, будівництва й відновлення приміщень закладів освіти враховувати рекомендації «Minimum standards for education: preparedness, response, recovery» («Мінімальні стандарти освіти: готовність, реагування й відновлення») та «Guidance notes on safer school construction» («Інструкція з підвищення заходів безпеки під час будівництва шкільних приміщень»). У цій та інших Резолюціях ООН викладено заклик до держав та інших сторін забезпечити доступ до освіти та відповідні безпечні умови як під час надзвичайних ситуацій, зокрема збройних конфліктів, так і в постконфліктний період [5].

ООН закликає сторони збройних конфліктів утримуватися від дій, які ускладнюють дітям доступ до освіти, та від нападів на вчителів. Наголошує, що в умовах збройних конфліктів захист дітей має бути важливим аспектом стратегій їх вирішення, а виконавці злочинів проти дітей в умовах збройного конфлікту (зокрема напади на школи, погрози таких нападів) мають бути притягнутими до відповідальності в межах як національних систем, так і міжнародних механізмів правосуддя, а також «змішаних» кримінальних судів і трибуналів (Резолюція 1998 (2011)) [10].

ООН неодноразово вказувала, що під час конфлікту і в постконфліктний період діти не можуть бути позбавлені освіти, школи не мають закриватися й піддаватися нападам і погрозам нападів, не повинні використовуватися з воєнною метою, оскільки це є порушенням норм МГП. Крім того, у зв'язку з використанням з воєнною метою школи стають законними цілями для нападів, що, своєю чергою, створює реальну загрозу для життя дітей і вчителів. ООН наполягає, що всі сторони збройного конфлікту мають поважати школи як цивільні об'єкти, порушення відповідних норм МГП мають розслідуватися, порушники – притягатися до відповідальності (Резолюція S/RES/2143 (2014) «Про захист дітей у збройних конфліктах») [11].

ООН також засудила те, що в умовах збройних конфліктів на порушення МГП відбуваються викрадення дітей з різних місць, зокрема і шкіл, напади на школи. Знову і знову акцентує, що використання шкіл у військових цілях може зробити школи законними об'єктами нападів, створюючи, таким чином, загрозу для безпеки дітей. ООН закликає всі сторони конфлікту поважати школи як цивільні об'єкти, а держави-члени – здійснювати конкретні заходи для запобігання використанню шкіл збройними силами та озброєними групами (Резолюція S/RES/2225 (2015)) [12].

Отже, у своїх резолюціях ООН вказує, що учасники збройних конфліктів та інші держави мають створювати умови, необхідні й достатні для реалізації дітьми права на освіту, при цьому, створення безпечного шкільного середовища для учнів / студентів та вчителів / викладачів розглядається як одна з таких умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Довідник з практики Ради Безпеки за 2010–2011 роки: 31. Діти та збройні конфлікти. URL: <http://surl.li/boiur> (дата звернення: 09.04.2022).
2. Міжнародний день захисту освіти від нападів : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/74/275 від 28.05.2020. URL: <http://surl.li/bnbct> (дата звернення: 09.04.2022).
3. Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/70/1 від 08.04.2015. URL: <http://surl.li/bnauc> (дата звернення: 12.03.2022).
4. Права дитини : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/51/77 від 20.02.1997. URL: <http://surl.li/bpcin> (дата звернення: 08.04.2022)

5. Право на освіту у надзвичайних ситуаціях : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН A/RES/64/290 від 27.07.2010. URL: <http://surl.li/bpcsd> (дата звернення: 08.04.2022).

6. Про молодь, мир та безпеку : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН S/RES/2250 (2015) від 09.11.2015. URL: <http://surl.li/bqjqf> (дата звернення: 09.04.2022).

7. Резолюція 1261 : Резолюція Ради Безпеки ООН від 25.08.1999. URL: <http://surl.li/bpkov> (дата звернення: 08.04.2022).

8. Резолюції S/RES/1379 (2001) : Резолюція Ради Безпеки ООН від 20.11.2001. URL: <http://surl.li/bpkot> (дата звернення: 09.04.2022).

9. Резолюція 1882 : Резолюція Ради Безпеки ООН від 04.08.2009. URL: <http://surl.li/bqjuf> (дата звернення: 08.04.2022).

10. Резолюція 1998 : Резолюція Ради Безпеки ООН від 12.07.2011. URL: <http://surl.li/bpkow> (дата звернення: 07.04.2022).

11. Резолюція S/RES/2143 : Резолюція Ради Безпеки ООН від 27.03.2014. URL: <http://surl.li/bppbm> (дата звернення: 10.04.2022).

12. Резолюція S/RES/2225 : Резолюція Ради Безпеки ООН від 18.06.2015. URL: <http://surl.li/brxfc> (дата звернення: 08.04.2022).